

INHOUD

INLEIDING	5
DEEL 1 KWALITEITEN EN OPGAVEN	
Halteplaats halverwege Apeldoorn en Teuge	8
Het dorp zonder centrum	14
Luchthaven Teuge	20
Duitse Annexatie	26
Strategische ligging in het buitengebied	32
DEEL 2 KANSEN	
Kanskaart Teuge	43
Opwaarderen oude dorpslint	44
Inrichting de Zanden en zuidrand luchthaven	46
Versterken interne dorpsverbindingen	50
Herontwikkeling zuidelijk MOB-complex	54
Aanvullen recreatieve routenetwerk	58
Op weg naar een duurzaam dorp	60
Van idee naar werkelijkheid	64
COLOFON	67

Luchtfoto van Teuge met plankartaat nieuwe woningbouw er in gemonteerd

INLEIDING

AANLEIDING EN DOEL

Teuge is een klein dorp ten noorden van Twello, tussen Apeldoorn en Deventer. De meeste mensen zullen het kennen van de luchthaven. Teuge is een zeer gelaagd dorp met een rijke ontstaansgeschiedenis. Het dorp heeft een erg sterk sociaal dorpsleven met veel verenigingen en een groot gevoel van nabuurschap. Ruimtelijk kent het dorp echter weinig samenhang. Het mist ruimtelijk verbindende structuren die het dorp met al zijn kleurrijke sferen meer tot één maakt. In deze kanskaart worden hier handvatten voor geboden, want: ‘we gaan de vleugels uitslaan’.

Om dit te realiseren kunnen de ontwikkelingen in het dorp benut worden. Er gebeurt immers veel in Teuge en er zal nog veel gebeuren in en rondom het dorp. Zo komt er een nieuwe woonwijk van maar liefst 90 woningen en er zijn bijzondere plekken die speciale aandacht nodig hebben. Eén daarvan is de voormalige Fliegerhorst Teuge. In camouflagestijl door de Duitsers gebouwd, noodopvang voor Molukkers, gebruikt voor defensieve doeleinden en nu een vrije woonplek voor een ecologische woongroep. De bouwkundige staat wordt slechter, maar de ligging tussen twee agrarische bedrijven maakt een nieuwe functie lastig. Landschappelijk kan er ook nog wel wat verbeterd worden. Aan de westzijde is het uitloopgebied Weteringse Broek aangelegd, van een puur agrarisch gebied getransformeerd naar een landschappelijk, ecologisch en recreatief interessant gebied. Het zou mooi zijn als het dorp Teuge hier nog meer mee verbonden wordt. Maar ook aan de andere zijde van het dorp kan de relatie met het landschap versterkt worden. Daar ligt de gekanaliseerde Kromme beek en moet de Rijksstraatweg overwonnen worden als landschappelijke en fysieke barrière tussen het noorden en zuiden van het dorp.

WERKWIJZE

De ‘Kanskaart Teuge’ is in opdracht van de gemeente Voorst opgesteld door H+N+S Landschapsarchitecten in samenwerking met Steenhuis Meurs en DaF Architecten. Bij het opstellen is nauw samengewerkt met het dorpsbelang Teuge en de bewoners van Teuge. Daartoe zijn drie werksessies georganiseerd waarin met de kaarten op tafel gezamenlijk aan de slag is gegaan.

LEESWIJZER

Voorliggend rapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel wordt ingegaan op de huidige kwaliteiten en opgaven. Daartoe wordt eerst teruggekeken naar de ontstaansgeschiedenis van het dorp om van daaruit op de huidige situatie te reflecteren en kwaliteiten en opgaven te benoemen. In deel twee wordt ingegaan op deze opgaven en worden kansen voor de toekomst benoemd.

Achtergrond bij deze kanskaart is het historisch narratief opgesteld door Marinke Steenhuis en de analyse van de Duitse Fliegerhorst door Catherine Visser. Deze zijn als onderdeel van deze verkenning opgesteld en bieden meer achtergrond en informatie.

DEEL 1 KWALITEITEN EN OPGAVEN

Aan de hand van vijf thema's/tijdslagen worden vanuit de rijke geschiedenis van het dorp de huidige kwaliteiten en opgaven in beeld gebracht, als basis voor de toekomstvisie.

HALTEPLAATS HALVERWEGE APELDOORN EN TEUGE

Op de eerste kaarten staat Teuge aangegeven als 'Op ten Thuegh'. Het dorp ligt halverwege Apeldoorn en Deventer en is ontstaan als halteplaats tussen deze twee steden. Herberg de Zwaan vormde als overnachtingsplek het centrum van het kleine lintdorp.

Het buurtschap lag op de kruising van twee 'hessenwegen'. Dit zijn 17e eeuwse handelswegen tussen Noord Duitsland en Oost Nederland richting Utrecht. Hessenwegen hebben hun benaming te danken aan Duitse kooplieden uit de buurt van Kassel en Hessen. De karren die ze gebruikten hadden een bredere spoorwijdte dan in Nederland was toegestaan, daarom hadden ze hun eigen routes, grotendeels over woeste grond. Langs deze oude handelsroute werd later de Rijksweg aangelegd.

In verband met de Wegenverkeerswet werd de Rijksweg in de jaren '30 geschikt gemaakt voor toenemend autoverkeer. Hierbij werd onder andere een aantal bochten afgesneden en het oude lint kwam aan een parallelweg te liggen. Nu vormt de N344 een doorgaande weg, dwars door het dorp. De oude wegtracés met kenmerkende laanbeplanting zijn nog goed herkenbaar in het landschap. Tussen de oude en de nieuwe weg ligt een groene 'brink', nu in gebruik als dierenweide.

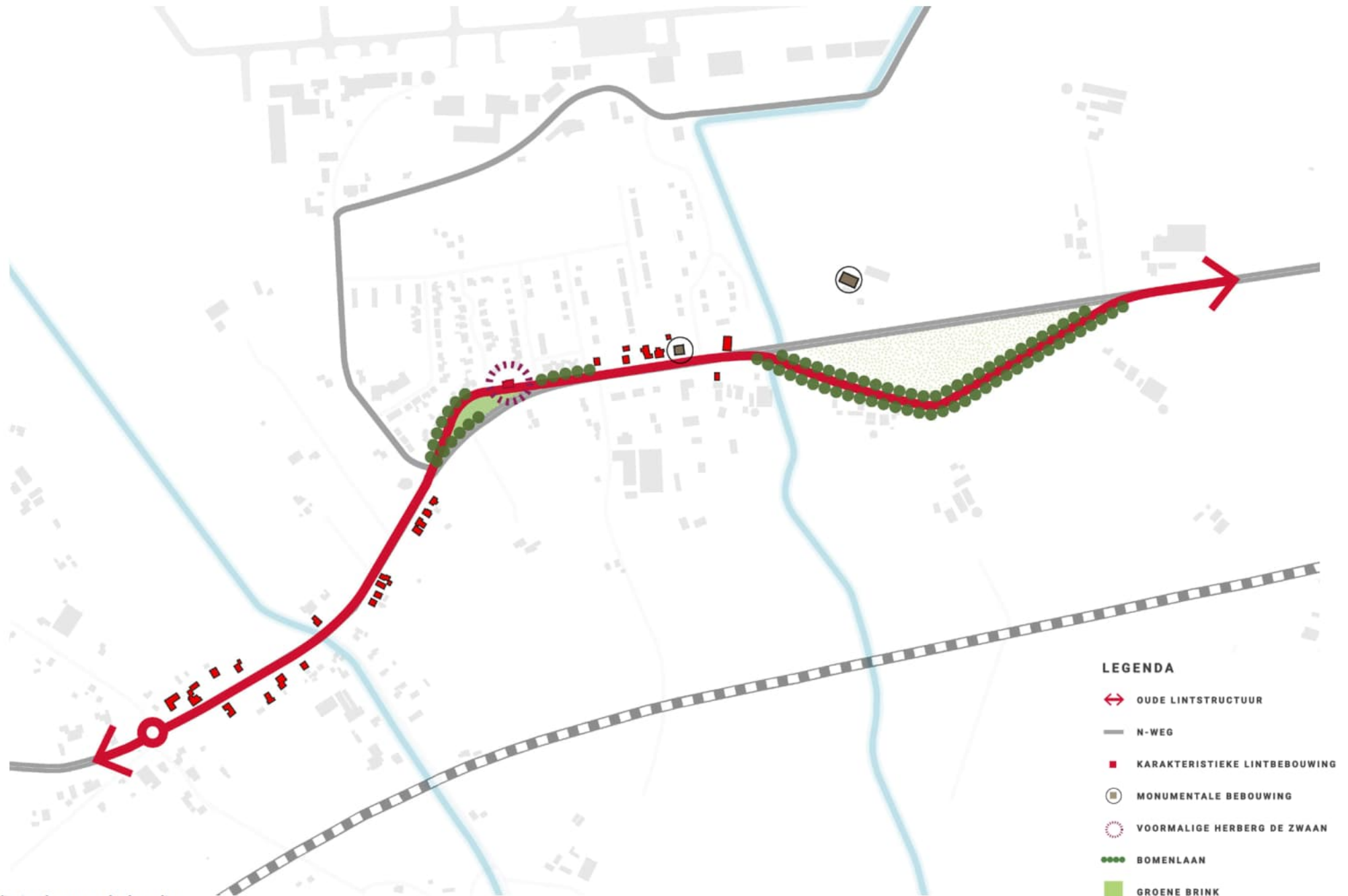
In de jaren '70 werd het voormalige lintdorp uitgebreid met een woonwijk aan de Parmentierstraat, Blieriotstraat, Zwanenpad, Hessenlaan.

Ansichtkaart Herberg de Zwaan 19e eeuw

Kaart uit de 17e eeuw met de Hessenweg van oost naar west, Teuge met rode cirkel

KWALITEITEN

Restanten van het oude dorpslint met karakteristieke (deels monumentale) lintbebouwing, waaronder de voormalige herberg de Zwaan.

(Historische) laanbeplanting langs de voormalige Rijksstraatweg (nu grotendeels parallelweg).

Klinkerbestrating van het oude lint (huidige parallelweg).

Groene brink tussen de nieuwe N344 en het oude lint.

Oude wegtracés met laanbeplanting (Beukelaarsweg)

OPGAVEN

Verminderen van de barrièrewerking van de N-weg door de oversteekbaarheid te verbeteren.

Versterken van de verbinding tussen de noord- en zuidzijde alsook de oost- en westzijde van het dorp.

Karakteristieke lintbebouwing met leilindes

Laanbeplanting langs de parallelweg, voorheen de Rijksstraatweg

Voormalige herberg de Zwaan

Oud wegtracé met kenmerkende laanbeplanting richting de Hartelaar, Beukelaarsweg

Dissonant aan het dorpslint

Groene brink tussen de parallelweg en de N344

Relatief uniform / weinig locatiespecifieke woonwijk uit de zeventiger jaren.

Rotonde als westelijk entree van Teuge

Kaartbeeld 1880 met omcirkeld de zwerm van boerderijen

HET DORP ZONDER CENTRUM

Vanuit het ontstaan als halteplaats heeft Teuge zich verder ontwikkeld tot een 'zwerm dorp' van verspreide boerderijen. Deze karakteristieke hoeves zijn grotendeels nog in het landschap aanwezig, denk aan de Beukelaar of het Middelste Zand.

Het dorp had geen kerk, zoals bijvoorbeeld de dorpen Wilp en Twello dat wel hadden en had ook geen 'dorpscentrum'. Ook nu is er geen sprake van een duidelijk centrum, maar van meerdere plekken in het dorp waar ruimte is voor activiteiten en ontmoeting (bijvoorbeeld de school en het verenigingscluster). Er zijn geen voorzieningen in het dorp aanwezig zoals een winkel.

Kenmerkend in de tijd van het zwerm dorp was het samenwerkingsverband van boeren, 'Marken' genoemd. Gezamenlijk wordt het land bewerkt en geoogst, door mankracht en gereedschap te delen. Waarschijnlijk is deze historische organisatiestructuur de oorsprong van de sterke sociale cohesie van het huidige dorp.

Nu is het rijke dorpsleven dé grote kwaliteit van Teuge. In de openbare ruimte zijn echter relatief weinig plekken voor ontmoeting, denk aan het verenigingscluster waar parkeren domineert en er weinig verblijfskwaliteit is. Ook het interne netwerk van het dorp kan verbeterd worden. Met name de weg de Zanden (als belangrijkste verkeersroute dé ruggengraat van het dorp) wordt genoemd als verkeersonveilig en onaantrekkelijk voor wandelaars en fietsers.

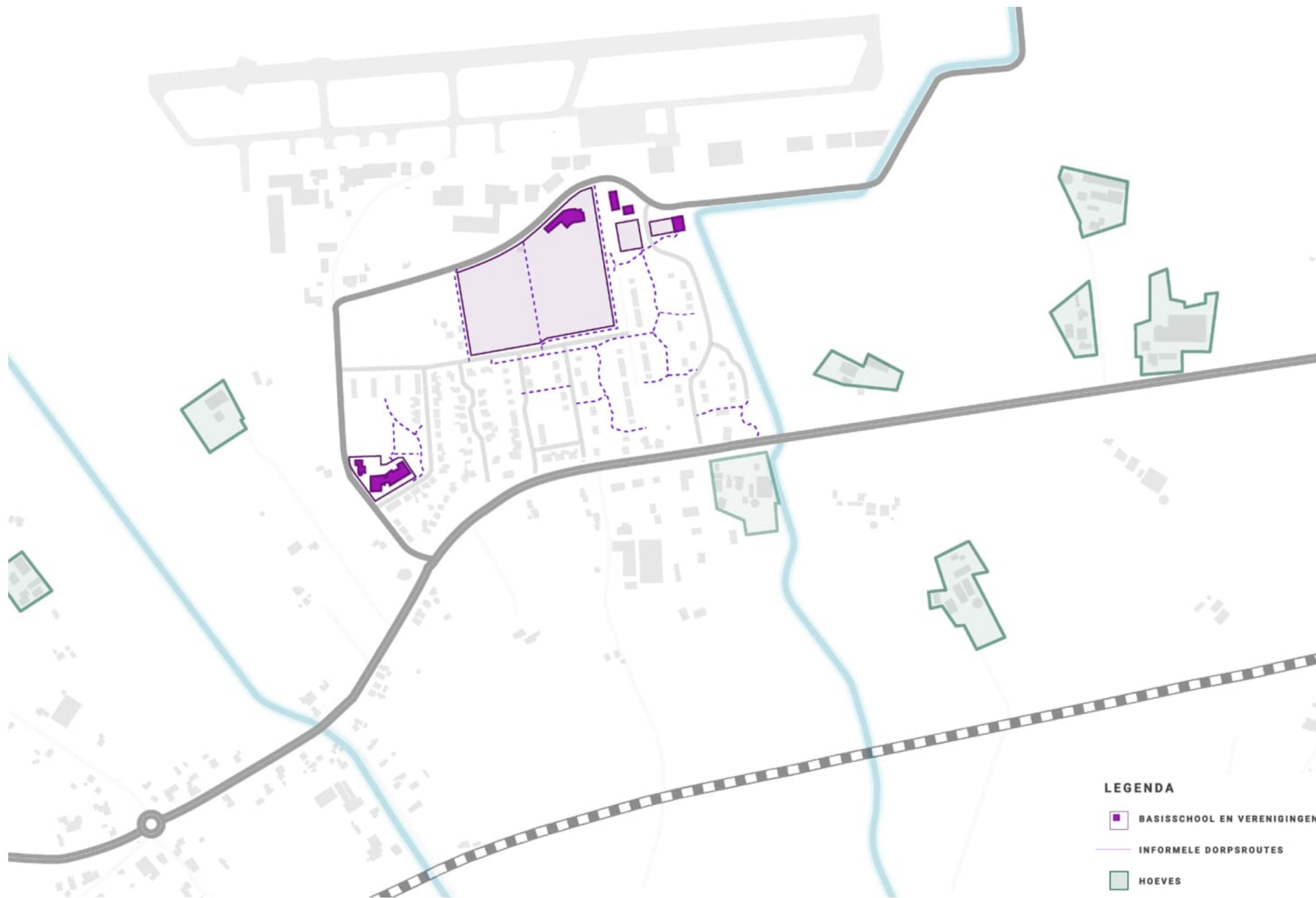
Met de komst van 90 nieuwe woningen, wat op de schaal van Teuge heel veel is, is het de vraag of er voor het behoud van de sterke sociale verbinding niet ook een wat sterkere ruimtelijke structuur nodig is.

Kaart omstreeks 1750. Veel omliggende dorpen met kerk, Teuge zonder.

De Beukelaar

KWALITEITEN

Sterk sociaal dorpsleven met veel verenigingen en een groot gevoel van 'naberschap'

Verenigingencluster (met het dorps huis, sportvelden en clubgebouwen) en de school (met omliggende trapveldje, speeltuin, moestuin, dierenweide) als de centrale ontmoetingsplaatsen.

Karakteristieke hoeves rondom het dorp, zoals de Beukelaar.

OPGAVEN

Realiseren van meer ruimte voor ontmoeting. Dit kan door de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte te vergroten en mogelijk nieuwe 'dorpscentra' toe te voegen. Het ontwikkelen van één dorpscentrum past niet bij het dorp.

Versterken van het interne dorpsnetwerk (voetpaden en fietsroutes) als verbinding tussen de verschillende centrale plekken in het dorp.

Vergroten van de verkeersveiligheid en aantrekkelijkheid van de weg de Zanden voor wandelaars en fietsers.

Mogelijk ontstaat er met de dorpsuitbreiding ook genoeg 'massa' voor wat meer voorzieningen in het dorp. Bijvoorbeeld een kleine buurtwinkel/café in combinatie met een afhaalpunt apotheek en onlinebestellingen, betaalautomaat etc.

Versterken relatie tussen dorp en ommeland met hoeves.

Het parkeren domineert bij het verenigingscluster

Recent aangelegd vrijliggend wandelpad en laanbeplanting langs zuidelijk deel de Zanden

Noordelijk deel weg de Zanden, weinig ruimte voor fietsers en wandelaars

Speeltuin, trapveldje, dierenweide en moestuin bij de Zaaier

Onaantrekkelijke route tussen twee hekken

Sportvelden

Mogelijke doorsteek tussen het oude lint en de nieuwe woonwijk

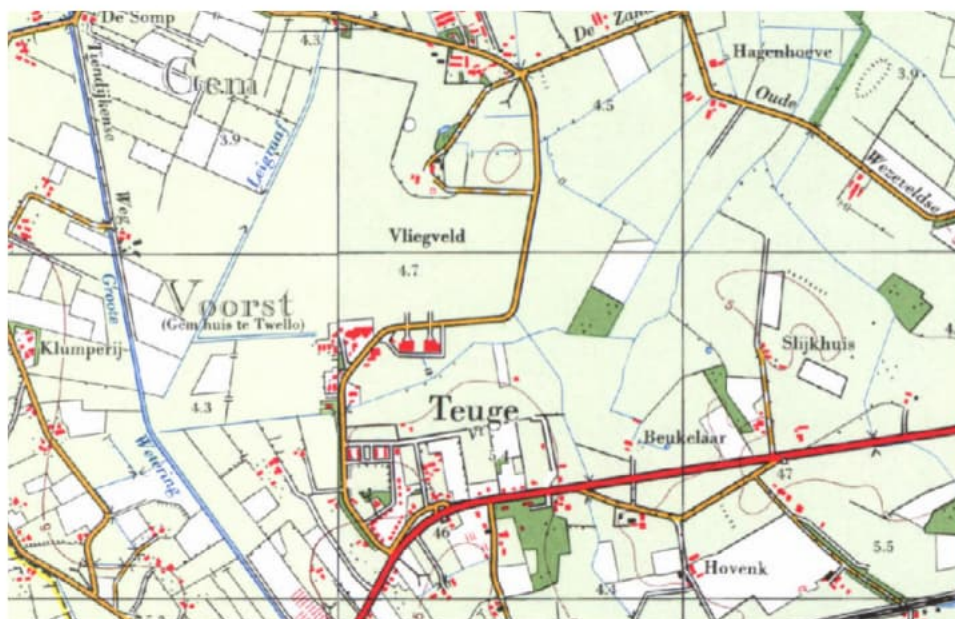
Nieuwbouw clubgebouw Peco, aan oostzijde van het verenigingscluster

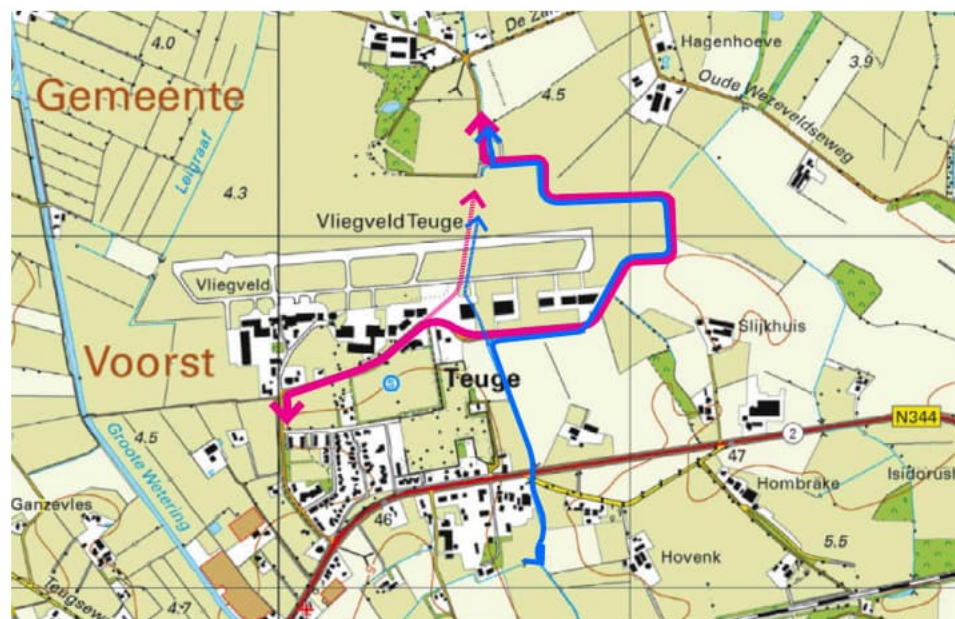
1965: ontwikkeling luchthaven rondom de Haverkamp

1990: verdere uitbreiding naar oosten en westen. Verlegging de Zanden naar het zuiden.

1975: uitbreiding naar het oosten met nieuwe hangars en verlenging banen

2015: verder uitbreiding richting het oosten. Grote omlegging Kromme beek en de Zanden

LUCHTHAVEN TEUGE

In 1935 wordt aan de noordzijde van Teuge, op het 45ha grote terrein 'Het Haverkamp', een vliegveld aangelegd op initiatief van burgemeester baron A.C. van der Feltze van de gemeente Voorst. De grasvlakte werd kort gehouden door een kudde van 200 schapen, die in de nabije boerderij 'Het Kleine Haverkamp' waren ondergebracht. Aan het einde van de dertiger jaren stonden aan de zuidzijde van de grasvlakte een clubgebouw en een hangar. Het terrein lag relatief hoog, dus was droog. Na de oorlog werd Teuge aanvankelijk gebruikt voor recreatief verkeer, vanaf de jaren zestig kwam er steeds meer beroeps luchtvaart. Sinds een paar jaar ligt er een langere baan, zodat er grotere vliegtuigen kunnen landen. Er zijn diverse hangars bijgebouwd.

De luchthaven is een zeer bepalende ontwikkeling geweest voor Teuge en vormt nu een belangrijk onderdeel van de identiteit van het dorp, met een aantal zeer bijzondere functies. De luchthaven gaat echter weinig relatie aan met het dorp. De bebouwing ligt met de achterkant naar het dorp geïntendeerd en het vliegveld vormt een barriere tussen het dorp en het landschap aan de noordzijde. De Kromme beek en de Zanden zijn helemaal omgelegd. Er is momenteel ook weinig ruimte en passende voorzieningen voor de beleving van de luchthaven.

Er speelt veel rondom het vliegveld. Met name de beoogde groei van luchthaven Lelystad heeft mogelijk een groot effect. Veel is nog onzeker en er wordt in deze visie daarom niet in detail op ingegaan. Wel is duidelijk dat dit grote invloed kan hebben op het hele dorp. Kansen ontstaan als toekomstige ontwikkelingen worden gekoppeld aan het versterken van de belevingsaspecten van het vliegveld en de landschappelijke inpassing en verankering in de omgeving.

Symbolisch plek voor de Nederlandse geschiedenis: de terugkeer naar Nederland van Koningin Juliana en haar dochters na de oorlog.

De eerste aanleg van de luchthaven

KWALITEITEN

Sterke identiteit voor het dorp.

Bijzondere functies en bedrijvigheid gekoppeld aan de luchthaven.

Openheid van de luchthaven met graslanden gebruikt door weidevogels.

OPGAVEN

Versterken van de belevingsaspecten van de luchthaven door aantrekkelijke uitkijkpunten te realiseren met passende voorzieningen.

Groenere inpassing van de zuidrand van de luchthaven richting het dorp om zo het zicht op de luchthaven en de achterkanten van de loodsen, alsook de geur van kerosine dampen wat te verzachten. Dit is te combineren met een groenere inpassing van de weg de Zanden.

Verminderen van de barrièrewerking van de luchthaven tussen het dorp en het landschap te noorden daarvan, door aanleg routes.

Verbeteren van de entree van de luchthaven.

Weinig ruimte voor 'beleving' van de luchthaven

Onduidelijke entree naar de kijkhoek

Betonplaten op de oude rollerbaan bij het verenigingscluster

Openheid van de luchthaven

Zicht vanaf het verenigingscluster, niet op het vliegveld maar tegen een muur aan

Huidige uitkijkpunt met ingezakte bankjes

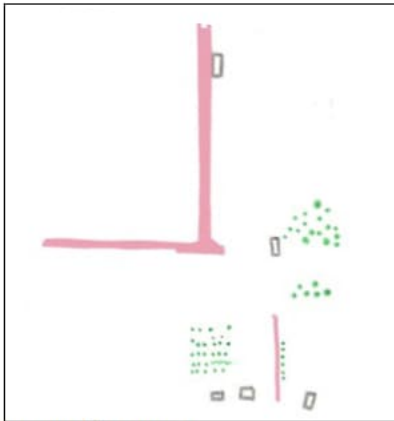
Loodsen en parkeren bepalen het beeld

Omgelegde Kromme beek en de Zanden

ensemble sectie C

ensemble sectie B

ensemble sectie A

Luchtfoto RAF

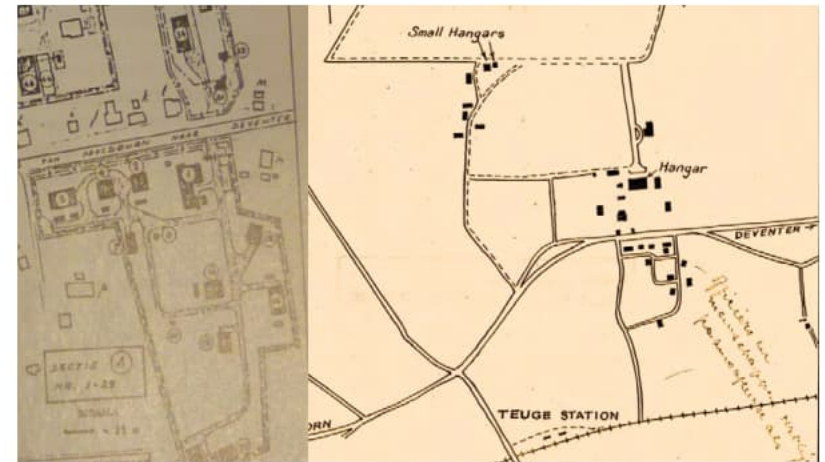
DUITSE ANNEXATIE

Tijdens de tweede wereldoorlog is de luchthaven geannexeerd door de Duitsers en zijn drie militaire complexen aangelegd (sectie A, B en C). De gebouwen werden vormgegeven als boerderijen, zodat zij vanuit de lucht niet herkenbaar zouden zijn om te bombarderen. Dwars op de Rijksstraatweg ontstond een nieuwe utilitaire structuur van bomenlanen, bospercelen en erven. De secties werden gezoneerd: wonen in het zuiden en vliegveld techniek in het noorden. In totaal werden 36 gebouwen en 5 bunkers gebouwd.

Naast camouflage techniek was de aanleg ook onderdeel van een landschappelijke en maatschappelijke visie, gericht op het zich thuis laten voelen van de nieuwe bewoners: 'Hij nestelt zich er en is klaar om zijn nieuw thuis lief te hebben en te verdedigen'. Met deze aanleg ontstaat na het lintdorp en de verspreide boerderijen voor het eerst een 'dorpskom' in Teuge.

In 1951 kwamen 12.500 Molukse KNIL-militairen naar Nederland. Ze zouden hier tijdelijk verblijven en werden daarom opgevangen in kampen. Ook de MOB-complexen in Teuge werden hiervoor gebruikt. In 1957 werd duidelijk dat het verblijf permanent zou zijn. De Molukkers werden daarom overgeplaatst naar speciaal daarvoor gebouwde woonwijkjes. De meeste van de 351 Molukkers uit Teuge verhuisden naar Twello.

Het noordelijk en zuidelijke MOB complex is nog grotendeels aanwezig, het middelste is grotendeels verdwenen met nog maar één boerderij. Het zuidelijke terrein wordt nu bewoond door de eco-tribe, die een duurzame levenswijze nastreven. Hun bewoning wordt door de huidige eigenaar gedoogd, maar er is een wens het terrein te herontwikkelen.

Kaart zuidelijk MOB-complex en overzichtskaart van de drie secties

Molukse opvang op de MOB-complexen

KWALITEITEN

Grote cultuurhistorische waarde van de gebouwen, beplantingsstructuren en stedenbouwkundige / landschappelijke ordeningsprincipes.

Kenmerkende ordening van de gebouwen rondom centrale punten. In sectie B de verdwenen hangar met de betonbaan naar het vliegveld, in de sectie A de centrale 'brink' met bomen en de officieersmess, in sectie C de weg de Zanden met driesprong.

Kenmerkende positionering van de gebouwen op het terrein met variatie in richting / oriëntatie van de gebouwen (overhoeks). Er is geen privé buitenruimte. Houtwallen en paden geven structuur aan het collectief terrein.

Kenmerkende architectuur, die in volume lijkt op boerderijen. De gebouwen hebben stalen luiken, zeer dikke muren en betonnen verdiepingvloeren met slechts een lichte houten kap. De gebouwen hebben hoge gevels met een regelmatige raamindeling en een streng karakter. Van dichtbij lijken ze niet op de de traditionele gelderse boerderijen in de omgeving. Er zit een interessante typologische variatie in de gebouwen. Sommige van de gebouwen hebben nog veel originele details.

Rijke geschiedenis van de Molukse bewoning van de MOB complexen.

Eco-tribe als toonbeeld van een duurzame levensstijl.

OPGAVEN

Beter leesbaar maken van deze laag van de geschiedenis en benutten van de oude structuren zoals de lanen en 'centrale punten' voor meer verbindingen in het dorp.

Herontwikkeling van het zuidelijk MOB-complex dat recht doet aan de cultuurhistorische waarde en de bewoningsgeschiedenis van de Duitsers, Molukkers en Eco-tribe, die zich allen kenmerken door collectiviteit.

Camouflage boerderij in sectie C

Verscholen ligging van sectie A

Enige bewaarde camouflage boerderij in sectie B

Zicht vanaf het zuidelijk MOB complex, over de Rijksstraatweg naar sectie B

Gebruik van sectie A door de eco-tribe, moestuin

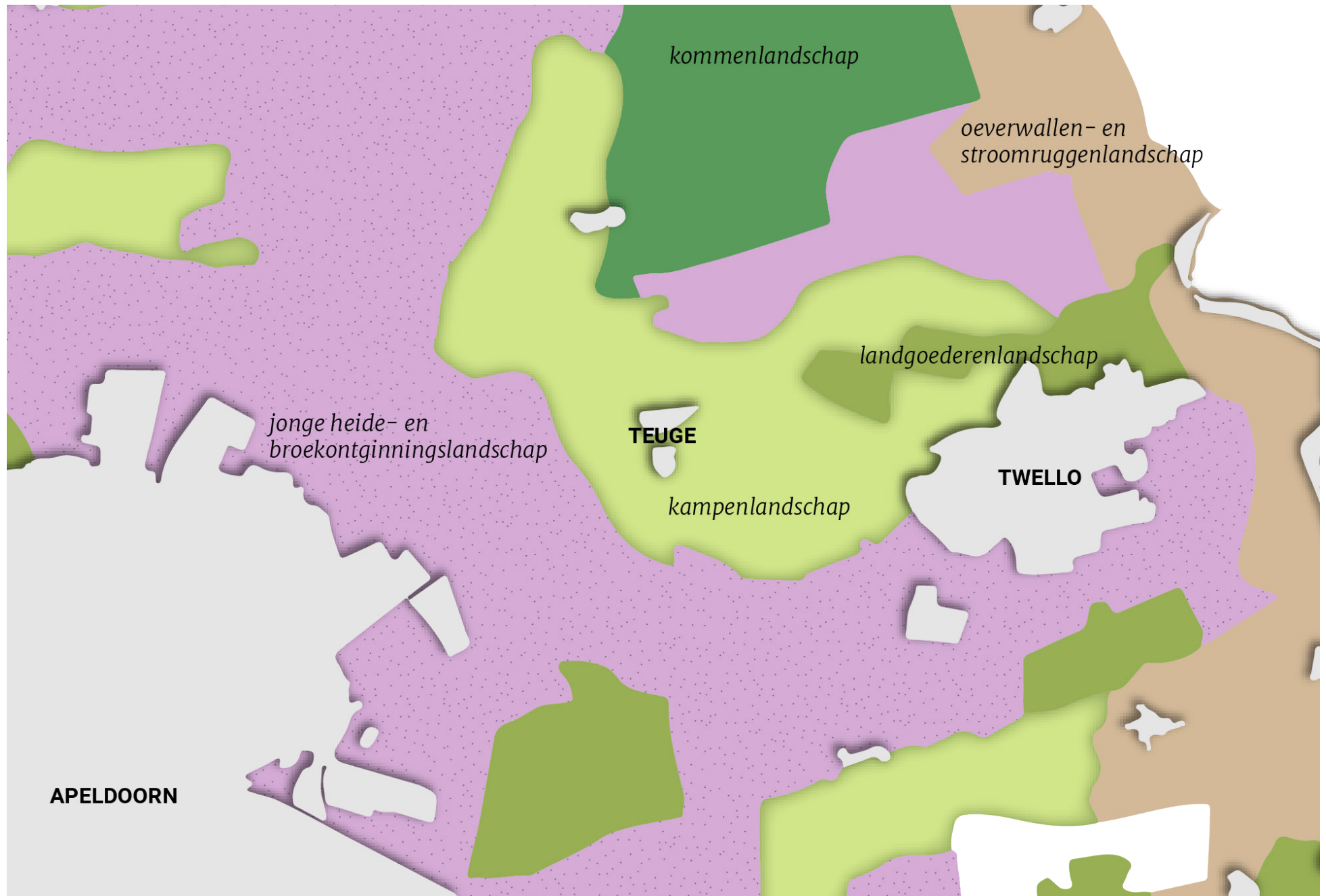
Gebouw 10 op het MOB-complex sectie A

Ambonstraat, MOB- complex sectie A

Bomenlaan, MOB-complex sectie A

Landschappelijke ligging van Teuge

STRATEGISCHE LIGGING IN HET BUITENGEBIED

Teuge ligt vandaag de dag nog steeds heel strategisch tussen Apeldoorn en Deventer en nabij Twello. Het dorp wordt erg gewaardeerd als dorpse woonomgeving, maar toch nabij de nodige voorzieningen. Dit uit zich onder andere in de grote aantrekkingskracht van basisschool de Zaaier en de sportverenigingen, waar zelfs kinderen uit Apeldoorn naar toe willen, maar ook in de snelle verkoop van de nieuwbouw.

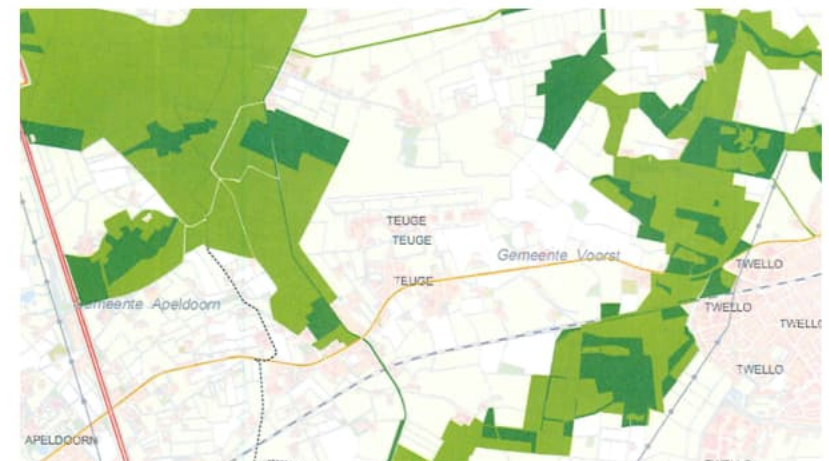
Het dorp heeft een groen en luw karakter. De omgeving is grotendeels in agrarisch gebruik, maar wordt ook steeds belangrijker als uitloopgebied voor Apeldoorn, zeker met de oostelijke uitbreiding van de Zuidlanden.

Het landschap kent twee gezichten. Aan de westzijde liggen de meer grootschalige, jongere heide/broekontginningen. Het is een opener landschap met een redelijk rationele verkaveling. De weteringen die in noord-zuidrichting afwateren zijn karakteristiek. Hier is recent het natuurgebied de Weteringsebroek ontwikkeld. Aan de oostzijde ligt het kleinschaligere kampen- en landgoederenlandschap van lanen, houtwallen, boscomplexen en beeklopen in noord-zuidrichting. Hier wordt de dorpsrand gevormd door de Kromme Beek, die is gekanaliseerd en omgelegd en nu ecologisch en recreatief minder interessant.

De recreatieve ontwikkeling is op gang gekomen met campings, horeca, b&b etc. Verder in de omgeving het Woudhuis, de levens- tuinen van Groot Henschoten en het openluchttheater KIJK. Er zijn routes die het dorp verbinden met haar omgeving, maar dit netwerk kan nog wel aangevuld en verfijnd worden. Een deel van de spoor- wegovergangen zijn recent gesloten en de verwachting is dat ProRail meer overgangen op termijn wil sluiten.

Oostelijke uitbreiding Apeldoorn

Natuurgebieden rondom Teuge

Kwaliteitenkaart: Strategische ligging in het buitengebied

KWALITEITEN

Strategische ligging tussen Apeldoorn en Deventer, nabij Twello. Goed ontsloten aan de N344.

De afwisseling van het meer open, rationele landschap aan de westzijde en het meer besloten landschap aan de oostzijde.

Ecologisch, landschappelijk en recreatieve kwaliteit van het recent ontwikkelde natuurgebied Weteringsebroek.

Recreatieve netwerk van informele klompenpaden dwars door het landschap.

Recreatieve voorzieningen en bezienswaardigheden in de omgeving.

OPGAVEN

Benutten strategische positie van Teuge en verder uitbouwen recreatief potentieel.

Verbeteren van het recreatieve netwerk en de verbinding tussen Teuge en omgeving.

Vergroten ecologische en recreatieve betekenis Kromme Beek.

Voorkomen dat de spoorlijn een barrière vormt in het landschap bij sluiting van spoorwegovergangen.

LEGENDA

	FIETSRUTES		GROTE WETERING/KROMME BEEK
	FIETSKNOOPPUNTEN		WETERINGSEBROEK
	KLOMPENPADEN		BOMENLANEN
	SPOORWEGOVERGANG		BOS EN LANDGOEDEREN
	HORECA		HOEVES
	VERBLIJFSRECREATIE		LEVENSTUINEN HONTSCHOTEN
	OPENLUCHTTHEATER		WEIDVOGELBEHEER

Fietsroute naar de Weteringsebroek

Klompenpad dwars door het landschap

De genormaliseerde Kromme beek

Afgesloten spoorwegovergang richting de Hartelaar

Horeca de Hangar

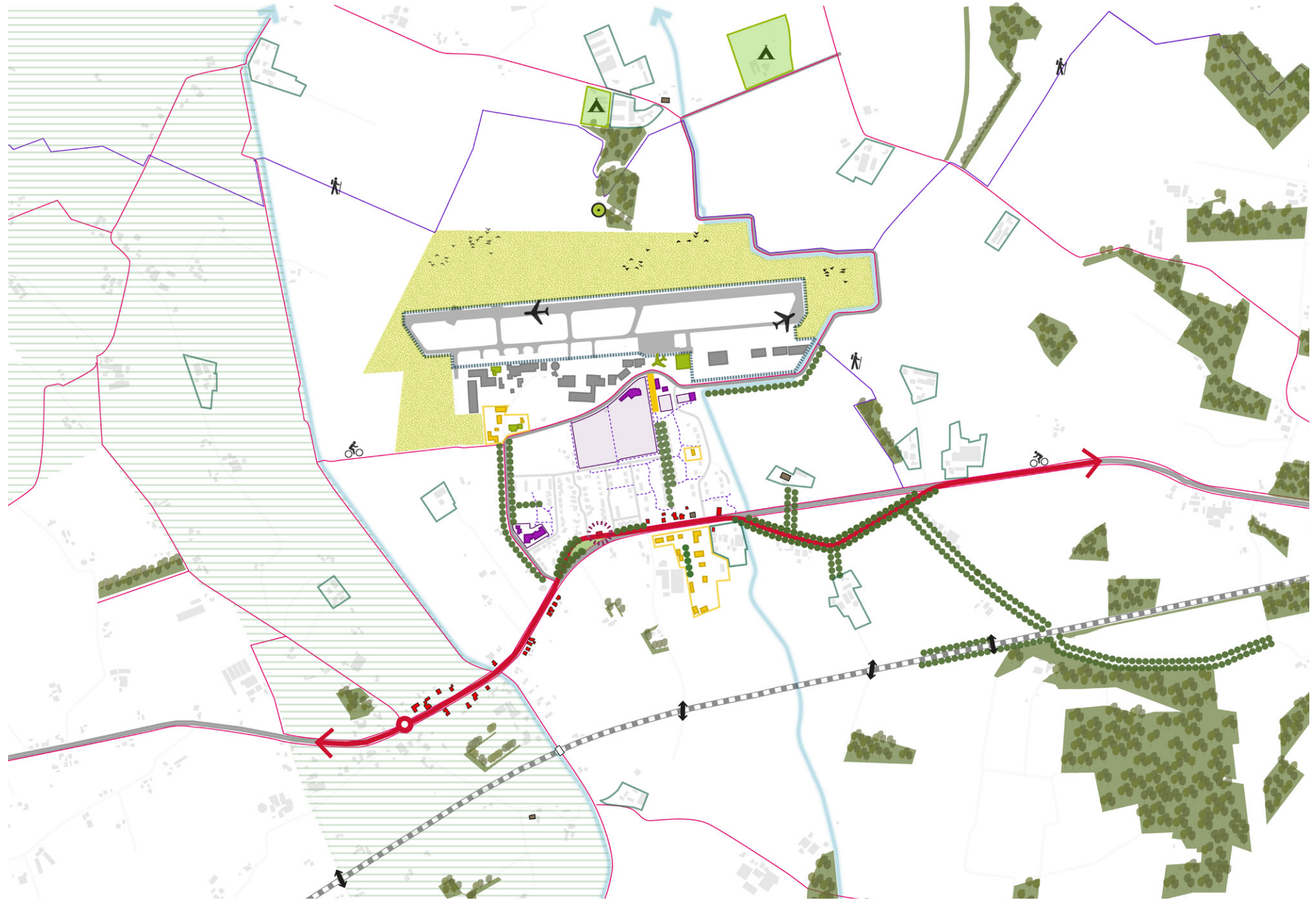
Openluchttheater KIJK, aangelegd aan het eind van de onderbroken weg de Zanden

Recent aangelegd natuurgebied Weteringsebroek

De Grote Wetering

Kwaliteitskaart Teuge (zie voor legenda voorgaande themakaarten)

SAMENVATTING KWALITEITEN EN OPGAVEN

KERNKWALITEITEN

- Sterke sociale samenhang met een actief dorpsleven.
- Zeer rijke, gelaagde geschiedenis met de luchthaven en MOB-complexen als bijzondere identiteit
- Strategische ligging in het buitengebied tussen Apeldoorn, Deventer en Twello.

RUIMTELIJKE KWALITEITEN

- Het verenigingscluster en de school met aangrenzende speelweide/moestuin/boomgaard als belangrijkste ontmoetingsplekken in het dorp
- Restant oude dorpslint met bomenlaan, karakteristieke (deels monumentale) lintbebouwing en groene brink
- Interne dorpsnetwerk van informele routes
- Vliegveld Teuge als belangrijke identiteit van het dorp met bijzondere functies
- Cultuurhistorisch waardevolle restanten van de Duitse Fliegerhorst / camouflagedorp met bijbehorende stedenbouwkundige / beplantingsstructuur
- Natuur- en landschapsschoon in de omgeving van het dorp, waaronder met name het recent ontwikkelde Weteringsebroek en de bossen/landgoederen.
- Agrarisch landschap met kenmerkende historische hoeses
- Recreatieve routes en voorzieningen

RUIMTELIJKE OPGAVEN

- Realiseren van meer ruimte voor het dorpsleven als dé kracht van Teuge.
- Verbeteren van de oversteekbaarheid van de Rijkstraatweg en de verbinding tussen de zuid-noordzijde en oost-westzijde van het dorp.
- Groenere inpassing weg de Zanden als de hoofdontsluiting van het dorp en veiliger/aantrekkelijker maken voor langzaamverkeer.
- Versterken van de belevingsaspecten van de luchthaven met een heldere entree en aantrekkelijke uitkijkpunten.
- Betere inpassing van de zuidrand van de luchthaven richting het dorp en verminderen barrière-werking van de luchthaven richting het noorden.
- Herontwikkeling zuidelijk MOB-complex
- Versterken recreatieve verbindingen met de omgeving.

